

ATR kritēriji un pašvaldību funkcijas

Māris Pūķis, dr.oec.,

Latvijas Universitātes asociētais profesors

Gulbenē, 2019.gada 12.aprīlī

Labas ATR zinātniskais pamatojums

Pašvaldības demokrātiju nodrošina tikai un vienīgi iedzīvotāju līdzdalība

Vēlēt deputātus ir jēga tad, ja iedzīvotāji viņiem uzticas

Piederības sajūta, lokālpatriotisms ir svarīgāki, par jebkuru citu kritēriju

Diagnoze Latvijas ekonomikai - vienpusība

Mums nav dominējošu vienpusīgu resursu, kas varētu ilgtspējīgi nodrošināt attīstību, visi valsts, vai reģiona, vai pašvaldības, vai novada pilsētas un novada pagasta iedzīvotāji nevar orientēties uz vienpusīgu ekonomiku: nevar efektīvi laukos nodarboties tikai ar lauksaimniecību vai pilsētā – tikai ar rūpniecību.

Ekonomikas dažādošanu nevarēs sasniegt ar robežu grozīšanu un administrācijas centralizāciju

Daudz lielāka ietekme būtu:

- Vīzu režīma vienkāršošanai ar Pleskavas apgabalu
- Plakanu nodokļu ieviešanai, atsakoties no nodokļu atvieglojumiem un samazinot likmes
- Ātrgaitas autoceļu būvēšanai un to pieejamības nodrošināšanai
- Efektīvu mazu skolu modeļa izstrādāšanai un ieviešanai (pedagogu motivācija, pieprasījuma-piedāvājuma respektēšana, skolēnu iesaistīšana, e-mācību īstenošanai)

Ja vēlamies līdzsvarot uzņēmējdarbību reģionos

Tikai tieši vēlētas reģionu pašvaldības būs
atbildīgas vēlētājiem, lai reģionos īstenotos
efektīva ekonomikas dažādošana

Vietējā mērogā efektīvāka par piespiedu
apvienošanu ir vietējo pašvaldību
konkurence, valsts loma ir līdzsvarot iespējas

Mīti, kurus izmanto ATR:

1. Mazā pašvaldībā esot lielākas administratīvās izmaksas
Teritorijā ar mazu iedzīvotāju blīvumu ģenerālisti ir efektīvāki, nekā speciālisti
Tieši tāpēc valsts deleģē pašvaldībām veikt pakalpojumus valsts vārdā
klasifikācija atbilstoši funkcionālajām kategorijām mākslīgi pārnes izdevumus no nozarēm uz Vispārējo vadību (ģenerālistu darbības iekļauj administratīvajos pakalpojumos)

Mīti, kurus izmanto ATR:

2. Pašvaldības Latvijā esot pārāk mazas

Pēc vidējā iedzīvotāju skata Latvijas pašvaldības ir vidējas gan ES, gan OECD mērogā (mazākas vietējās pašvaldības ir Čehijā, Slovākijā, Francijā, Ungārijā, Austrijā, Igaunijā, Polijā, Spānijā, Vācijā, Itālijā u.c. valstīs)

Pēc vidējās teritorijas Latvijas pašvaldības ir vēl daudz augstāk, ņemot vērā zemo iedzīvotāju blīvumu

Mīti, kurus izmanto ATR:

3. Pašvaldības Latvijā esot pārfinansētas

Latvijas pašvaldību ienākumus jāsalīdzina ar subnacionālo pašvaldību ienākumiem, jo 2009.gada reformā reģionālo pašvaldību funkcijas un finanses tika nodotas vietējām pašvaldībām

ES pēc ienākumiem pret publiskā kopbudžeta ienākumiem Latvijas pašvaldības ir 9 vietā,

OECD pēc ienākumiem pret publiskā kopbudžeta ienākumiem Latvijas pašvaldības ir 40 vietā

Mīti, kurus izmanto ATR:

4. Mazā pašvaldība nepratīšot īstenot projektus

Latvija lauku attīstību īsteno kā lauksaimniecības
attīstību + vides aizsardzību

ES struktūrfondi ir orientēti uz pilsētvidi un uz nozarēm

MK noteikumi ierobežo daudzu programmu
pieejamību mazajām pašvaldībām

Efektīvi un aktīvi darbinieki ir sastopami gan mazās,
gan lielās pašvaldībās

Mīti, kurus izmanto ATR:

5. Likvidējot iestādi, klients došoties uz jauno novada centru

Skolu izvēlas vecāki, MK noteikumi ierobežo pašvaldības skolu iespējas konkurēt, motivējot skolotājus

Nepietiek izremontēt jauno skolu un aizvērt veco:

- Jāmotivē skolotājus atslēgas priekšmetos, lai būtu pamats salīdzinošām izvēlētās skolas priekšrocībām
- Jāorganizē mārketinga kampaņu, lai vecāki izvēlētos novada skolu

Mīti, kurus izmanto ATR:

6. Pašvaldību viedoklis ir tikai konsultatīvs

Suverēns pašvaldībā ir tās iedzīvotāji

Domes viedoklis tiešām ir konsultatīvs

Tomēr:

- Dome var ierosināt saistošo vietējo referendumu
- Saistošais referendums par leģitīmu jautājumu ir saistošs arī Saeimai

Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas Latvija 2030 telpiskā perspektīva

- Teritorijas ar atšķirīgu sociāli ekonomisko perspektīvu:
 - Attīstības centri (NAP2020, potenciāli – tiek ievēroti ATR nākamajā kārtā)
 - Pierobeža, lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijas, dabas aizsardzības un kultūrvides teritorijas, piejūras teritorijas, teritorijas ap maģistrālajiem autoceļiem u.c. – tiek ignorētas)

Novadu izveidošanas kritēriji

Izvēle:

Lai veicinātu **centralizāciju** – kritērijiem jābūt vienveidīgiem

Lai veicinātu **attīstību** (visām Latvijas telpiskās perspektīvas sastāvdaļām) – kritērijiem jābūt atšķirīgiem, atkarībā no teritorijā dominējošā sociāli ekonomiskā modeļa

Administratīvo teritoriju veidi

Republikas pilsētas - Rīga un Jūrmala;

Novadi, kurus iedala:

- novada pilsētās;
- novada pagastos.

Draudi:

- 45 pilsētas nebūs novadu administratīvie centri
- 7 republikas pilsētas nevarēs īstenot ES pilsētu programmu

Monocentrism

Deklarācijā valdība apsolīja centralizēt un koncentrēt varu un resursus

Karte un kritēriji liecina, ka apņemšanās tiek īstenota

Tas ir pretrunā ar Hartu, tāpēc arī ar demokrātiskas valsts principu

Ir bīstami, ja šādi orientēti politiķi lems par jaunu Pašvaldību likumu vai par jaunu Finanšu izlīdzināšanas likumu

Kritērijs: novada teritorijā ir reģionālās vai nacionālās nozīmes attīstības centrs, izņemot Pierīgu

Attīstības centri netika noteikti, balstoties uz sasniegto, bet gan uz iedomāto

Formāla atzīšana par centru nenodrošina nepieciešamās investīcijas

Lielie novadi bez adekvāta finanšu atbalsta 10 gados kopš iepriekšējās reformas nenodrošināja ekonomikas pārstrukturēšanu

Nepieciešami lieli finanšu ieguldījumi, ja tiek noteikts šāds kritērijs

Kritērijs: Pierīga ir Rīgai pieguļošās novada teritorijas un tajās ir ne mazāk par 15 000 pastāvīgo iedzīvotāju

Kāpēc tiek ignorēta iespēja izveidot reģiona pašvaldību?

Kāpēc pieguļošās? Tas nav ekonomiski pamatots kritērijs, sasniedzamību raksturo ceļi

Kāpēc «ir»? Šīs ir emigrācijas no citiem novadiem mērķteritorijas. Reforma veicinās šo emigrāciju.

Kritērijs: novada pašvaldība patstāvīgi nodrošina likumā noteikto autonomo funkciju izpildi, izņemot gadījumus, ja citos likumos noteikts savādāk

Atkal sākas cīņa pret sadarbību (līdzīgi, kā iepriekšējā ATR gaitā)

Antikonstitucionāla ideja, jo ir pretrunā ar Hartas 10.pantu

No sešiem funkciju veidiem kritērijs ir attiecināts uz diviem veidiem, tas neskar autonomās brīvprātīgās iniciatīvas un neskar valsts funkcijas

Kritērijs: novadā ir iespējama ilgtspējīga teritorijas ekonomiskā attīstība un spēja pašvaldībai piesaistīt nozīmīgas investīcijas

«Ir iespējama» vai «ir»?:

Secīgas reformas iespēja:

Ja ir centrs, kas ir jau sevi pierādījis, tad ir cerība uz sinerģiju

Ja centrs vēl nav sevi pierādījis, tad vajadzētu sākt ar veicināšanu un nesteigties ar pievienošanu

Kritērijs: novadā ir vismaz viena perspektīva vidusskola

Perspektīvai ir vairāki varianti: specializācija vai universalizācija, gatavība motivēt izcilus skolotājus vai orientācija uz sociālo skolu, mārketinga

Vecāki izvēlas, perspektīva ir atkarīga arī no irracionāliem faktoriem

Pieejamība – vai ir ceļi, iespēja organizēt transportu

Kritērijs: novadā ir iespējams izveidot efektīvu izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu iestāžu tīklu, sabiedriskā transporta un ceļu tīklu, kā arī komunālās saimniecības tīklu

«Ir», vai «ir iespējams»?

Kāpēc tīklu (gigantomānija)?

Vienā maisā dalītas atbildības un valsts ekskluzīvas atbildības, kā arī pašvaldības ekskluzīvas atbildības funkcijas

Kritērijs: novada ceļu infrastruktūra ir piemērota nokļūšanai līdz novada administratīvajam centram

Te nu beidzot lietots «ir piemērota»

Atziņa, ka ceļiem naudas nav un nekad nebūs?

Saskaņā ar šo kritēriju karte noteikti nav derīga, ja uz centru jābrauc ar lielu līkumu

Konsultācijas ar pašvaldībām

Hartas 4.panta 6.daļa

Likums Par pašvaldībām

Formālā izskatīšanas kārtība Ministru kabinetā

Neformālā izskatīšanas tradīcija Saeimā

Iedzīvotāju viedokļa ievērošana

Hartas 5.pants

Changes in local authority boundaries shall not be made without prior consultation of the local communities concerned, possibly by means of a referendum where this is permitted by statute”.

“Vietējās varas teritoriju robežu izmaiņas nav atļautas bez iepriekšējas konsultēšanās ar attiecīgajām vietējām kopienām, kur tas (primārajā) likumā atļauts – ar referendumu palīdzību”.

Kas teikts Satversmes tiesas nolēmumā?

«No minētajām normām **nevar secināt, ka Latvijas likumi paredzētu Saeimai pienākumu obligāti konsultēties ar vietējiem iedzīvotājiem referendumā formā.**»

Tomēr: Satversmes tiesa nenoliedz, ka leģitīma referendumā rezultāti ir saistoši arī Saeimai Saeima lemj par reformu savas kompetences ietvaros.

Iedzīvotāju viedoklis var kļūt obligāts Saeimai!

Saeimas lēmumā norādīts uz Hartas 5.pantu

Šīs Saeima ir konceptuāli nobalsojusi par saistošu vietējo referendumu

Vietējā referendumā uzdotajam jautājumam jābūt leģitīmam

Lielā izvēle šīs reformas gaitā:

Visa teritoriālā potenciāla izmantošana
daudzveidīgas ekonomikas izveidošanai, kā
pamats lielo algu ekonomikai

Vai

«Viedā saraušanās» uz atsevišķiem centriem,
monocentriskā attīstība valstī un katrā
novadā

Lielā izvēle šīs reformas gaitā

Ticība Latvijas cilvēku spējai radoši un atšķirīgi
attīstīt katru teritoriju

Vai

Brīvprātīgas deportācijas veicināšana

Paldies par uzmanību!